

Євгенія ПЕТРЕНКО,

orcid.org/0000-0003-0254-1241

старший викладач кафедри галузевого перекладу та іноземних мов

Херсонського національного технічного університету

(Херсон, Україна) IevgeniiaPetrenko1991@gmail.com

СПОЛУЧУВАНІСТЬ ЯДЕРНИХ ЕМОТИВІВ-НОМІНАТИВІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ «РОЗПАЧУ» З ПРИКМЕТНИКАМИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СЕМАНТИКУ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ, БОЛГАРСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

У статті викладено результати дослідження мовної репрезентації емоції «розпач» в аспекті сполучуваності з прикметниками на прикладі ядерних емотивів-номінативів в англійській, німецькій, болгарській та українській мовах. Дослідження було проведене шляхом аналізу фактичного матеріалу відібраного методом суцільної вибірки з національних лінгвістичних корпусів української, російської, англійської та німецької мов, а саме: «Генеральний регіонально анотований корпус української мови», «Български национален корпус», «British National Corpus», «Mannheimer Korpus für Deutsche Sprache», відповідно. Окреслено основні характеристики базових та вищих емоцій і підстави їх розподілу. Виділено ядерні емотиви-номінативи на позначення емоції «розпач» у зазначених мовах. Лексеми було обрано як носії основного значення з огляду на їх семантику та частотність вживання за даними зазначених лінгвістичних корпусів досліджуваних мов. Розглянуто особливості сполучуваності ядерних емотивів-номінативів на позначення емоції «розпач» з прикметниками на позначення тривалості, температурних характеристик, інтенсивності, глибини та об'єму, смаку, кольору та інші (вісім основних груп), а також проаналізовано вплив такої сполучуваності на їх семантику. Встановлено, що синонімічний ряд лексем «розпачу» не містить номінативів, які б позначали різну інтенсивність переживання цього стану, тому вона виражається виключно шляхом використання прикметників у препозиції. Виявлено, що сполучуваність впливає на семантику ядерних ядерні емотивів-номінативів на позначення емоції «розпач», посилюючи інтенсивність його переживання, негативність стану, а також тривалість. Встановлено, що сполучуваність не є універсальною, а у кожній із досліджуваних мов є власні особливості, що зумовлено, вірогідно, лінгвокультуриними відмінностями.

Ключові слова: емоція, репрезентація, концептуалізація, метафора, семантика, сполучуваність.

Yevheniia PETRENKO,

orcid.org/0000-0003-0254-1241

Senior Lecturer at the Department of Translation and Foreign Languages

Kherson National Technical University

(Kherson, Ukraine) IevgeniiaPetrenko1991@gmail.com

THE CO-OCCURRENCE OF NUCLEAR NOMINATIVE EMOTIVE UNITS NAMING “DESPAIR” WITH ADJECTIVES AND ITS INFLUENCE ON SEMANTICS (IN ENGLISH, GERMAN, BULGARIAN AND UKRAINIAN LANGUAGES)

This paper focuses on the research of linguistic representation of the “despair” emotion, in terms of co-occurrence on the example of nuclear nominative emotive units naming “despair” with adjectives in English, German, Bulgarian, and Ukrainian. This research involves analysis of factual material selected by continuous sampling method from the national linguistic corpora of Ukrainian, Russian, English and German, i.e. “Ukrainian National Linguistic Corpus”, “Bulgarian National Corpus”, “British National Corpus”, “Mannheimer Korpus für Deutsche Sprache”, respectively. The main characteristics of basic and higher emotions and the grounds for their division are outlined. The nuclear nominative emotive units for the emotion of despair in these languages are listed. The lexemes were chosen as carriers of the basic meaning, taking into account their semantics and frequency of use according to the data of the linguistic corpora of the above-mentioned languages. The peculiarities of co-occurrence of nuclear nominative emotive units for the emotion of despair with adjectives denoting duration, temperature characteristics, intensity, depth and volume, taste, color and etc. (eight main groups) are considered, and the influence of such co-occurrence on their semantics was analyzed. It has been established that the synonymous range of ‘despair’ lexemes does not contain nominative units that would denote different intensities of experiencing this state, so it is expressed exclusively through the use of adjectives in the preposition. It has been found that co-occurrence affects the semantics of the nuclear nominative emotive units for the emotion of despair, enhancing the intensity

of its experience, the negativity of the state, as well as its duration. It has been established that co-occurrence is not universal, and each of the studied languages has its own peculiarities, which is probably due to linguistic and cultural differences.

Key words: *emotion, representation, conceptualization, metaphor, semantics, co-occurrence.*

Постановка проблеми. Зі зміщенням наукової парадигми в бік антропоцентризму аналіз відображень емоцій у мові став актуальним напрямом досліджень, однак деякі емоції залишаються менш дослідженими. Особливо це стосується вищих емоцій, однією з яких є «розпач». У нашому дослідженні ми виходимо з того, що аналіз семантики емотивної лексики слід проводити з урахуванням прагматики, і тому вважаємо, що істотним компонентом опису номінативів-емотивів повинен стати аналіз сполучуваності. Проблема сполучуваності мовних одиниць широко досліджується в мовознавстві, де вона розглядається як одна з найважливіших її властивостей, оскільки, реалізуючись у мовленні, вони вступають у різноманітні відносини, що, в свою чергу, впливає на семантику.

Аналіз досліджень. Емоціям та їх репрезентації присвячені праці таких провідних вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, як Дж. Лакофф, М. Джонсон, І. Голубовська, З. Ковечеш, А. Вежбицька, Л. І. Ніколаєнко, тощо. А засади вивчення мовної сполучуваності були закладені у працях таких авторитетних мовознавців як Ф. де Соссюр, Ш. Баллі, Л. Блумфілд, Н. Хомський, Л. В. Щерба та ін., тобто цей напрям сформувався в межах структурної лінгвістики. Своє подальше висвітлення ця проблематика знайшла і у працях інших відомих мовознавців

Мета статті – проаналізувати сполучуваність ядерних номінативів-емотивів «розпачу» в англійській, німецькій, болгарській та українській мовах на матеріалі, відібраному з національних лінгвістичних корпусів української, болгарської, англійської та німецької мов, а саме: «Український національний лінгвістичний корпус», «Български национален корпус», «British National Corpus», «Mannheimer Korpus für Deutsche Sprache».

Виклад основного матеріалу. Одиницями емотивної комунікації є емотиви – одиниці мови, у семантичній структурі яких наявна емоційна складова у вигляді семантичної ознаки, що адекватно використовується мовцями для вираження емоційного ставлення або стану. У нашому розумінні емотивне значення – це таке значення, у якому певним чином представлені (виражені чи означені) емотивні смисли.

Доволі суперечливим і складним є питання впливу культури на прояв, а як наслідок, і вербалізацію емоцій. У зв'язку з цим вчені говорять

про універсальність емоцій, які відображають загальнолюдський досвід осмислення психічного боку життя людини. За твердженням К. Ізгарда, деякі емоції є універсальними, загальнокультурними феноменами, тому кодування і декодування низки проявів емоцій однакові для людей усього світу, безвідносно до їхньої культури, мови або рівня освіти (Izard 1991 : 95). Він зараховує до фундаментальних десять емоцій: anger 'гнів', contempt 'презирство', disgust 'відраза', distress 'страждання', fear 'страх', guilt 'провина', interest 'інтерес', joy 'задоволення', shame 'сором', surprise 'здивування' та поділяє їх на позитивні (interest, happiness, surprise) та негативні (anger, sadness, disgust, fear, shame, guilt). Усі інші емоційні процеси вчений розглядає як комбінації та модифікації вищезазначених базових емоцій (Izard 1991 : 63). Крім основних емоцій, існують також складні, вторинні або вищі (окультурені), що не зумовлені біологічно на відміну від базових. За твердженням американського психолога Р. Плутчика, вторинні емоції мають похідний характер, тобто вони виникли в результаті змішування первинних. Тому необхідно чітко виділити базові емоції, щоб встановити, які саме вторинні емоції є похідними від них. Цей дослідник створив «колесо емоцій», щоби продемонструвати, яким чином різні емоції можуть змішуватися, утворюючи інші. В основі колеса лежать вісім протилежних емоцій: joy – sadness; anger – fear; trust – disgust; surprise – anticipation ('радість' – 'смуток'; 'гнів' – 'страх'; 'довіра' – 'відраза'; 'здивування' – 'очікування') (Plutchik 1994 : 54) Саме від них, на думку дослідника, утворюються складні (вторинні) емоції, а модель колеса показує їх співвідношення. Вищі емоції мають комплексний характер, що проявляється і в тому, що деякі емотиви-номінативи (на позначення як позитивних, так і негативних емоцій) вживаються разом, що буде проілюстровано пізніше.

Нами було виокремлено ядерні емотиви-номінативи на позначення «розпачу». Лексеми було обрано як носії основного значення з огляду на їх семантику та частотність вживання за даними лінгвістичних корпусів досліджуваних мов. Для української мови – *розпач/відчай* (проведений аналіз контекстної сполучуваності не виявив різниці в їх семантиці), для болгарської мови – *отчаяние*, для англійської мови – *despair*, а для німецької

мови – *Verzweiflung*. Усі ці лексеми мають узагальнююче значення, широку семантичну сполучуваність і живаються в різних контекстах.

Під мовною сполучуваністю традиційно розуміють властивість мовних одиниць сполучатися, утворюючи одиниці вищого рівня. У вузькому значенні, лексична сполучуваність – це здатність слова сполучатися з окремими словами (тобто, сполучуваність на рівні одного слова), а в широкому – здатність слова сполучатися з іншими в тексті (Левицький 2006 : 192–193). На позначення здатності слів вступати в синтагматичні зв'язки використовується також термін *комбінаторика*. При аналізі цього питання необхідно окреслити межі таких суміжних понять, як дистрибуція, валентність і сполучуваність. Розмежування понять валентність і сполучуваність витікає з дихотомії мови та мовлення, оскільки валентність – категорія мови, а сполучуваність – категорія мовлення. За визначенням М. П. Кочергана, дистрибуція – безпосереднє оточення слова; валентність – наявність певної кількості лакун при слові, котрі необхідно заповнити актантами, щоб висловлювання стало повноцінним як з комунікативного, так і з граматичного аспекту; а сполучуваність – здатність слова вступати у зв'язки з іншими словами (Кочерган 1980 : 26). Тобто, поняття сполучуваність є ширшим і універсальним, оскільки охоплює як граматичне, так і семантичне поєднання слів. Варто наголосити, що ці терміни становлять єдину систему а, отже, перебувають у відносинах включення, взаємопов'язаності та взаємозалежності. Перед тим як перейти до аналізу сполучуваності ядерний емотивів-номінативів з прикметниками слід наголосити, що сполучуваність, залежно від позиції, буває *контактна* та *дистантна*, котра може опосередковуватися службовими словами.

Мовний матеріал свідчить, що експерієнцер переживає стан *розпачу* як тривалий, на що вказує сполучуваність досліджуваних емотивів-номінативів з прикметниками відповідної семантики: укр. *Вона була страшенно виснажена **тривалим розпачем** і не мала такої відваги, як твоя мама.*; *Вірші цього циклу – це миттєвий спалах радості від вершеної української національної революції і довгий розпач од її жорстокого задушення.*; <...> *після цього пізнання у тебе залишиться **вічний розпач**?*; *Щоб відселити **вічний відчай** – печаль на лицях і руках* (ГРАК); Англ. *But most of them could not understand his **lasting despair**, for was he not free and in the very home of democracy?*; *An armoured glove filled with a sadist's hand had reached into his heart and torn out his joy in life*

*and put in its place a seemingly **permanent sense of loss and despair**.*; *Her glossy lobes were withered and shrunken, the soft pouches of her face sagging **in permanent despair*** (BNC); Нім. *Ich habe zwar die **ständige Verzweiflung** über mein Unvermögen, die Unmöglichkeit, etwas vollbringen zu können, ein gültiges, richtiges Bild zu malen, <...>*; *Dieser Brief erklärt etwas, was in „Dichtung und Wahrheit“ nicht völlig erklärt wird: Goethes **dauernde Verzweiflung** nach dem Abschiede <...>*; *Aber bei Kubin ist es nun eben keine **dauernde Verzweiflung**, sondern <...>*; *Sie verlor ihr erstes Kind bald nach der Geburt und wurde durch diesen Verlust in eine **nachhaltige Verzweiflung** versetzt, <...>* (MKDS); Болг. *Защото едва в **безкрайното отчаяние** аз ставам ясен сам на себе си в своята вечна значимост и едва тогава може да става дума да се улови <...>*; *Жената, която го измъкна от **вечно отчаяние** и му показва пътя към спасението, <...>*; *Това, че сме затрупани от световните тежоби от последните две години, е достатъчен повод за моментно или **по-продължително отчаяние** <...>*; *От време на време да изпадате в меланхолия, е нормално, но ако ви налегнат **продължително отчаяние**, тъга, апатия, може би страдате от депресия* (БНК). Зазначимо, що мовний матеріал ілюструє декілька перебігів переживання розпачу: з одного боку – це стан тривалий, а з другого – циклічний рекурентний рух «розпач – надія».

Ми можемо підтвердити, що «розпач» є негативною емоцією, оскільки це дискомфортний і болісний досвід для експерієнцера, про що свідчить сполучуваність ядерних емотивів-номінативів на позначення «розпачу», що з прикметниками негативної семантики в текстах різних жанрів, відібраних зі згаданих національних мовних корпусів: укр. *І вже обурювався й закипав гнівом, протестом, мстивою злістю, гірким полином прокляття й **безвихідного розпачу** <...>*; *Я переживав **страшний розпач***; *Коваль слухняно позбирав старі підкови, серед яких були такі тонкі, як листя, а в душі чув **жахливий розпачи*** (ГРАК); Англ. *Maria was momentarily gripped by an odd, **angry despair** in response to his denial that he was having an affair with Cavell.*; <...>, *she looked round for her other shoe and could only watch in **helpless despair** as she saw it slowly sink.*; *As she clenched her hands on the rail until they hurt, she fought to hate him, to make herself angry, not to give in to the **terrible despair** that kept threatening to overwhelm her* (BNC); Нім. *Jetzt brauchte er nicht mehr sein Gefühl zu überhitzen, um sich selbst zu täuschen in dem Gedanken ihrer Unschuld an seinem Fall, um Renate zu täuschen über seine **schwere Verzweif-***

lung; Gott nur fürchten, und auf ihn nicht mehr hoffen, ist die **schreckliche Verzweiflung** der Verworfenen (MKDS); Болг. *И тогава го обхващаше някакво срамно и унижително отчаяние*; И души **безсилно отчаяние** тоя свят, където властват пак тиранни; Ерата на прогонващото апетита **пъзливо отчаяние** беше отминала; В това болезнено състояние на полулудост хората изпадат в **най-ужасно отчаяние** и посягат на живота си; Но тази мисъл, вместо да го успокои, хвърляше го в още **по-безизходно отчаяние** (БНК).

Емоція «розпач» репрезентується також через сполучуваність з прикметниками на позначення температурних характеристик: укр. **Холодний розпач** стискає серце; **Голодний і холодний розпач** знову огорнув його душу, і, щоб не думати про сумне, він почав <...>; Кілька днів просиділа вона, прикипівши очима до одноманітного краєвиду, де, як і в її майбутньому, не було чого шукати, не було на що сподіватися, де все можна було окинути одним поглядом і де перед нею миготіли лише образи **холодного розпачу**, який невпинно шматував її серце (ГРАК); Англ. *Now cold despair, succeeding in her stead*; *With cold despair I looked out the window when a small cart stopped in front of the porch*; *Argument through space with one who was in cold despair, and in a state of moral chaos was useless* (BNC); Нім. *Kalte Verzweiflung bohrte sich in seinen Unterleib. Ich durchdrang die Büsche am Ausgang der Schlucht – und blieb wie angewurzelt stehen, während eisige Verzweiflung mein Herz verkrampfte* (MKDS); Болг. *Простичък сюжет, но колко студено отчаяние има в него*; *А когато е трезвен, изпада в студено отчаяние* <...>; <...> *повтори тя и със странен за него израз на студено отчаяние върху лицето се раздели с него*; *И вече – през толкова безкрайни вечери – заскитали далече, наведнъж, отпушаме ръце в студено отчаяние*; <...> (БНК).

Оскільки не існує діапазону назв на позначення градації емоції «розпач», його інтенсивність проявляється через сполучуваність з прикметниками семантики розміру та інтенсивності: укр. *І справді, дехто з індійців, спантелечений моїм великим розпачем і люттям, завагався*; *Врешті, в найбільшому розпачі, щоб завдати Йї удару, він хвалився своїм здоров'ям* <...>; *В великім розпачі прокляв він ім'я божє і бог мусив мовчати*; *У будь-якому разі, я був би в надто великому розпачі, щоб допомогти вам або ще комусь*; *У мить, коли смертельно хворого пашу охопив найбільший розпач, щось дивовижно засяяло на дні джерельця* (ГРАК); Англ. *And there are lots of people who are, in absolute despair, because of what happened to*

their houses and their properties and their furniture and everything else <...>; *To give a man great joy, only to snatch it away, leaving him in great despair*; *Usually though, suicide is an act of complete despair, performed by an individual who feels there is no other option*, <...>; *For the first time, she felt total despair weld her to the spot*; <...> *and also a huge despair at the accidents of history that have uprooted them*; *Little did I know at the time out of my greatest despair was to come the greatest gift* (BNC); Нім. *Die Ehe war unglücklich und stürzte die junge Sara in große Verzweiflung*; <...> *da ist der Regisseur, der seine jungen Schauspieler selbst in Großaufnahme und bei großer Verzweiflung zu nahegehendem Spiel motivieren kann*; *Allzugroß waren Verzweiflung oder Ungeduld der Unwetteropfer*; <...> *wie das zum Teil in meiner Region der Fall ist, dann muss man sich nicht wundern, wenn hier große Verzweiflung herrscht*; *Sie hat nicht Menschen zu Rat gezogen, sondern wandte sich in ihrer großen Verzweiflung und Not zu Jesus* (MKDS); Болг. *Днес, дори християните изпитват огромно отчаяние, много подобно на това, което току-що описах*; *Дори и най-голямо отчаяние да дойде, човек трябва да каже в себе си: <...>*; *Много пъти, когато човек води духовна борба срещу страстите, той пада в някакъв грях и се потапя в голямо отчаяние и безнадеждност*; *И точно тогава, в мига на най-голямо отчаяние, за Ади настъпва „часът на Бога“* (БНК).

Одним із найпоширеніших способів концептуалізації відчаю є метафора ВІДЧАЙ – РІДИНА У ВМІСТИЩІ та пов'язана з ним метафора ВІДЧАЙ – ВНИЗУ, що характерно для всіх негативних емоцій (Lakoff 1980). Це є причиною сполучуваності ядерних емотивів-номінативів на позначення «розпачу» із прикметниками, що мають семантику глибини та об'єму: укр. *Коли ці думки снувалися в моїй голові мене знову охопив глибокий розпач*; *Але ніщо не могло примусити закоханого припинити залицання, аж поки він сам не впа в глибокий розпач*; *У четвер Хосе Аркадіо Буендіа знову зайшов до майстерні, його обличчя виказувало повний розпач*; *Бригада сіла до карети швидкої, подарованої лікарні братом помираючого хворого, та без докорів сумління покинула і хворого без свідомості, і його сім'ю у повному розпачі* (ГРАК); Англ. *It was written by a man who was in deep despair*; *Sometimes a person is haunted by the feeling that he is trapped in deep despair*; *Deep despair can encourage you to see what does not really exist*; *He was exhausted by shame and frustration for such a turn of events, full of deepest despair, trying to realize what had happened to him* (BNC); Нім. *Ein solcher Bericht musste den*

Betrachter in tiefe Verzweiflung versetzen.; Die Schmerzen waren wieder da und ich war überwältigt von Klaustrophobie und tiefer Verzweiflung und Negativität (МКДС).; Болг. **Дълбоко отчаяние** го притисна и обезсили.; Това значеше да я хвърлят в **пълно отчаяние**.; Обръщам се към вас с **най-дълбоко отчаяние** и липса на надежда.; Саломе тактично отказва, което хвърля и без това мрачния философ в дълбоко отчаяние.; Липсата на сняг в ски курортите доскоро бе на път да докара да **пълно отчаяние** хотелиерите в тях (БНК). Це також метафоричний спосіб передати інтенсивність переживання розпачу.

Інший спосіб репрезентації «розпачу» – метафора ВІДЧАЙ – ВОРОГ/ХВОРОБА, отже, існує сполучуваність з прикметниками відповідної семантики: укр. На дерев'яній церковці раптом лунко забив на сполох дзвін, заметушилися по дворах і на вулицях люди, **болючим розпачем** полинув у небо дитячий вереск і жіночий зойк.; Прийшов доктор Крафт, що, мабуть, почув про все від Пауля, і намагався чим-небудь утішити, розважити Прокопа в його **болючім розпачі**.; Він уже не уявляв її собі посиченою міллю смерті, як то було протягом останніх місяців, коли його змагав **знітючий розпач**, а знову пригадалася вона йому в своєму осяйному та щасливому віці <...> (ГРАК).; Англ. *But enough of my harrowing despair.; In the paper's opinion, the CPRF leaders' current morbid despair is understandable, <...>.; A pleasant breeze of hope amidst a suffocating despair!; What creature persists in the face of such suffocating despair?* (BNC).; Нім. <...> *dass Unlust und schmerzliche Verzweiflung von einem starken Objekt aufgefangen und getragen werden.; In ihren Augen war schmerzliche Verzweiflung, Trauer, Wut.; Auf eine Weise sind es niedliche kindliche Töne, aber sie tragen eine schmerzliche Verzweiflung in sich* (МКДС).; Болг. *Очите му пулсираха в трескаво отчаяние и прърхаха като криле на прилеп, когато многобройните високи полицаи го сграбчиха за ръцете и краката и го вдигнаха.; Смущение, угриженост и накрая омаломощаващо отчаяние се редуваха на вълни, докато ровеше в раницата, в нейната торба, пак в джобовете си.; Почувствах се безкрайно унижена, сама, в смъртно отчаяние, а нямаше кой да ми подаде ръка.; В този опустошен свят, където невъзможността да знаеш е доказана, където нищото се явява единствена реалност, а неспасяемото отчаяние — единствен начин на поведение, <...>* (БНК).

Також частотною є сполучуваність ядерних емотивів-номінативів «розпачу» з прикметниками на позначення смаку у переносному значенні,

передаючи переважно негативне ставлення мовця до стану розпачу: укр. В його поезії немає нічого штучного, жодного афектованого світового болю, жодного самомученицького безкорисного убоління, жодного **гірко** розпачу.; Тому сльози веселого сміху, а не гірко розпачу приніс наш українець у відділок.; Ліза не могла втриматися від реготу, дарма що перекупка скаржилась і лялася на всю губу в **гірком розпачі**, тягнучи за шиї двох гусо, яких їй пощастило спіймати.; Головне, не пускати своє єдине, Богом дане життя, під чийсь брудні підбори, **гіркий розпач** зрад та образ.; Але вдома чекав **гіркий розпач**.; Що завгодно, тільки не пускати тугий **кисло-гіркий розпач**.; **Кислу розпач** я вирішив трохи розвіяти, стьобнувшись із теми неубієнного паркану.; Та її усмішки були фальшивими, а під життєрадісною маскою вона ховала **гіркий розпач**.; Головне, не пускати своє єдине, Богом дане життя, під чийсь брудні підбори, **гіркий розпач** зрад та образ (ГРАК).; Англ. *Only someone who had experienced such bitter despair would be able to recognize it in another.; As time passes, your enthusiasm and hope turn to bitter despair.; Yielding and accepting the bitter despair that is very much part of life.; Resentment, anguish, bitter despair alternated within her breast, and she seemed really not to care whether she lived or died.; The bitter-sweet taste of despair: death and youth culture in charismatic <...>.; Cause I've been living in sweet despair I don't really know what's in the cards of life <...>* (BNC).; Нім. *Noch kämpft der Hang zum Leben; doch bittere Verzweiflung beraubt ihn Elend!; Bleierne Hoffnungslosigkeit, bittere Verzweiflung, Todessehnsucht, Albtraum, das sind die Worte, die oft fallen.; Weil ich lebte in einer süßen Verzweiflung.; Genau in diese Kategorie lassen sich die Finnen auch einordnen: Solider, melancholischer Gothic-Rock mit einer Prise morbider Romantik und bittersüßer Verzweiflung <...>* (МКДС).; Болг. *Изпълнен с горчиво отчаяние, за което си спомням с всичко друго, но не и с удоволствие, тъй като тази несполука много ме засягаше (макар и във връзка с Дора), напуснах кантората и се отправих за къщи.; С тези думи, изречени с всичката жар на обзелата го мъка, Оливър падна на колене пред нозете на евреина и заудря ръцете си една в друга, обхванат от горчиво отчаяние.; С много понижен дух, седяла тя край огъня, гледала го през сълзите си и с горчиво отчаяние мислела за себе си и за сиротния малък чужденец <...>* (БНК). У цій групі прикладів простежується амбівалентність стану: з одного боку – гіркий, а з іншого – солодкий, тобто виходить, що в деяких випадках розпач привносить щось позитивне для

досвіду людини. Це свідчить про комплексний характер людського досвіду, деякі аспекти якого накладаються одні на одних, що має наслідком певну нерозчленованість емоційних станів. Варто підкреслити, що за корпусними даними в українській мові, на відміну від інших розглянутих, є нетиповим поєднання іменника *розпач* із *солодким*. Причиною цього, вірогідно, є яскраво виражена позитивна семантика розгляданого прикметника, яка, вірогідно, відсутня в концептуалізації емоції *розпачу* в українській мові. Для англійської та німецької мов така сполучуваність є характерною, що, як можна припустити, свідчить про певну аксіологічну амбівалентність цього стану в цих лінгвокультурах.

Мовний матеріал демонструє також сполучуваність з кольорами, але найчастіше – з чорним і темним, що також репрезентує негативність цього стану, оскільки цей колір і відтінок мають негативне значення в європейській культурі: укр. *Що своїм чорним розпачем отруює всіх і все.*; *Багато пловців, найзавзятіших у шуканні, послабили вже свої намагання, піддалися чорному розпачеві.*; *Це Михеїч на самоті допитував царя, в години чорного розпачу та звірячого жаху.*; *І тільки згодом, втративши віру у перемогу революції, поет впадає в чорний розпач.*; *Сум і темний розпач у присмерку клуні повис над людьми, мов туман.*; *Тому перебував мужик у повному чорному відчаї.*; *Серце стиснув чорний відчай* (ГРАК); Англ. *To the dungeon of my black despair. With the black hole of despair since Oz left? I lay there in a black despair.*; <...> *going through a lot of darkness right now and I'm feeling surrounded by black despair, and I don't see much light.*; *I'll join with black despair.*; *It wed black despair with fear and the foul taste of failure.*; *Sullen, scorching black despair, to coin a phrase;* *Such dark despair, such hatred and filth, such tears and hollow longing.*; *It was a time of dark, dark despair.*; <...> *in good part because he is given to sarcasm, periods of dark despair, temper tantrums, and hypochondriacal illnesses, alternating with intense self-appreciation* (BNC); Нім. *Daß sich hier ein Drama zwischen tollkühner Hoffnung und finsterster Verzweiflung abspielt?*; *Das heißt nichts anderes, als eine zwischenmenschliche Brücke schlagen zu Leidensgenossen und -genossinnen über eine dunkle Verzweiflung und Resignation.*; *Der Poesiealbum-Spruch setzt in die dunkle Verzweiflung einen Funken der Hoffnung.*; *Es kostet sie die größte Mühe, einfach nur zu existieren, doch niemand hat Verständnis für ihre dunkle Verzweiflung.*; *Nie in eine so tiefe, so schwarze Verzweiflung hinabgeblickt zu haben.*; *Es wird die schwarze Verzweiflung genannt.*; *Schwarze*

Verzweiflung über dem Mord am Dr. König, <...> (MKDS); Болг. *Bulgarian. И ето че изведнъж се влюбиш в някоя — пропадаш, пропадаш! — с мрачно отчаяние рече Степан Аркадич.*; *Обзет от черно отчаяние и страх пред утрешния ден, той напъха под леглото сребърните монети на стойност трийсет долара и седемдесет и пет цента, след което потъна в непробуден сън.*; *И ако не изпълни този благороден свой дълг, нека я обхване по-черно отчаяние, ако това е възможно, <...>.*; *Изведнъж лицето на чичо Били отново просветна, но той каза с мрачно отчаяние <...>* (БНК). У корпусах також представлені поодинокі приклади сполучуваності емотивів-номінативів зі значенням *розпачу* з іншими колоремами, які позначають червоний, жовтий та зелений колір. Припускаємо, що такі поєднання є проявом авторського стилю і не є типовим. Вірогідно, у зв'язку з переважно позитивною семантикою або позитивним досвідом, що асоціюється з такими кольорами.

Емоція «розпач» народжується і зберігається всередині тіла експерієнцера, що представлено сполучуваністю з прикметниками відповідної семантики: укр. *Внутрішній розпач Надії свідчить, що вона перетворюється на механізм, гвинтик друкарської машини, що є символом радянської бюрократичної системи, її поглинає дисгармонійне відчуття безнадійності існування.* <...>.; *Незабаром він дійшов до внутрішнього розпачу, але дбайливо таїв це від своїх друзів, уважаючи їх невблаганними менторами.*; *Ці ознаки внутрішнього розпачу були помітні тільки для Естер.*; *А це не прості зазидки, це кардинальна неспроможність конкурувати, що врешті виливається у внутрішній розпач через особисту поразку аж <...>* (ГРАК); Англ. *His world is one of internal despair and perhaps the deepest sorrow anyone could imagine.*; *They are looking for challenges and are filling empty niches, but it all stems from inner despair.*; *When a girl ghosts me, it fuels me with inner rage, almost inner despair* (BNC); Нім. *Wodurch kommt es zu innerer Verzweiflung?*; *Tiefe innere Verzweiflung geht weit über die Sorgen und Probleme des Alltags hinaus.*; *Die Menschen können in existenzielle Krisen mit großer innerer Verzweiflung geraten, was bis zum Suizid führen kann.*; *Und das konnte halt in Minuten umschlagen in ganz große, innere Verzweiflung.*; *Verhaftung erscheint damit als Ausdrucksform seiner inneren Verzweiflung* (MKDS); Болг. *Агресията често е проява на вътрешно отчаяние.*; *Почувствах вътрешно отчаяние и в този момент изведнъж си спомних за беседите си с о. Арсеній в бара-*

ката.; <...> **в**т**р**е**ш**н**о** **о**т**ч**а**я**н**н**е **з**а**е**д**н**о **с** **н**а**д**-**е**ж**д**а**т**а, **з**а**т**о**в**а **и**з**в**е**д**н**ъ**ж **т**я **е** **о**с**ъ**з**н**а**л**а **г**р**е**х**а** **с**и **к**а**т**о **и**с**т**и**н**с**к**и **г**р**я**х.; <...> **в**т**р**е**ш**н**о** **о**т**ч**а**я**н**н**е **и** **н**а**и**с**т**и**н**а **с**ъ**м** **м**н**о**г**о** **щ**а**с**т**л**и**в**а, **ч**е **г**о **н**а**п**р**а**-**в**и**х**м**е** **з**а**е**д**н**о.; **Х**о**р**а**т**а **в** **о**т**р**и**ц**а**т**е**л**н**о** **с**ъ**с**т**о**я**н**н**е** **н**а **к**е**с**т**е**н **в**и**н**а**г**и **с**е **с**т**а**р**а**я**т**, **с**ъ**щ**о **к**а**к**т**о** **п**р**и**-**к**а**м**ш**и**к, **д**а **с**к**р**и**я**т **с**в**о**е**т**о **в**т**р**е**ш**н**о** **о**т**ч**а**я**-**н**н**е** **о**т **с**в**о**и**т**е **б**л**и**з**к**и.; **У**о**л**ъ**с** **п**о**д**к**р**е**п**я **с**в**о**е**т**о **в**т**р**е**ш**н**о** **о**т**ч**а**я**н**н**е, **п**л**а**в**а**й**к**и **в** **б**е**з**к**р**а**е**н **о**к**е**а**н** **в** **е**д**и**н **с**в**я**т **н**а **л**у**к**с (БНК). Тобто, емоція «розпачу» є в першу чергу внутрішнім переживанням, яке зароджується всередині суб'єкта емоцій і після цього репрезентується зовні.

Висновки. Таким чином, матеріал лінгвістичних корпусів засвідчує частотну та широку сполучуваність ядерних емотивів-номінативів на

позначення емоції «розпач» з прикметниками. Така сполучуваність підтверджує та ілюструє, що емоція «розпач» є негативною за своєю природою. Вона концептуалізується через образи агресивної сили та хвороби, у тому числі через сполучуваність з прикметниками відповідної семантики. Завдяки сполучуваності з прикметниками також можливо вказати на різну інтенсивність і тривалість цієї емоції та її деструктивний вплив на експерієнцера, який відчуває, що ця емоція знаходиться всередині тіла, і намагається її позбутися. Подальший аналіз показує, що ця емоція переживається болісно, тому той, хто відчуває емоцію, прагне якомога швидше припинити її дію. Це можна проілюструвати через сполучуваність із дієсловами, що є темою для подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. British National Corpus: web-site. Reach via URL: <https://www.english-corpora.org/bnc/> (дата звернення: 25.12.2024)
2. Izard E. C. The Psychology of Emotions, Springer Science & Business Media, 1991. 452 p.
3. Lakoff G., Johnson M. Metaphors we live by. Chicago: University of Chicago Press., 1980. 242 p.
4. Mannheimer Korpus für Deutsche Sprache: веб-сайт. URL: <https://korap.ids-mannheim.de/> (дата звернення: 25.12.2024)
5. Plutchik R. The Psychology and Biology of Emotion. New York: Harper Collins College Publishers, 1994. 396 p.
6. Български национален корпус: веб-сайт. URL: <http://search.dcl.bas.bg/> (дата звернення: 25.12.2024)
7. Генеральный регионально анотированный корпус украинської мови: веб-сайт. URL: <http://uacorpora.org/> (дата звернення: 25.12.2024)
8. Кочерган М. П. Слово і контекст. Львів: Вища школа, 1980. 183 с.
9. Левицький В. В. Семасіологія. Вінниця: Нова книга, 2006. 527 с.

REFERENCES

1. British National Corpus: web-site. URL: <https://www.english-corpora.org/bnc/> (reference date: 25.12.2024)
2. Izard E. C. (1991) The Psychology of Emotions, Springer Science & Business Media. 452 p.
3. Lakoff G., Johnson M. (1980) Metaphors we live by. Chicago: University of Chicago Press. 242 p.
4. Mannheimer Korpus für Deutsche Sprache: web-site. URL: <https://korap.ids-mannheim.de/> (reference date: 25.12.2024)
5. Plutchik R. (1994) The Psychology and Biology of Emotion. New York: Harper Collins College Publisher. 396 p.
6. Bylharsky natsyonalen korpus [Bulgarian National Corpus] (reference date: 25.12.2024): web-site. URL: <http://search.dcl.bas.bg/> [in Bulgarian].
7. Heneralnyi rehionalno anotovanyi korpus ukrainskoi movy [General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian (GRAC)](reference date: 25.12.2024): web-site. URL: <http://uacorpora.org/> [in Ukrainian].
8. Kochergan M. P. (1980) Slovo i kontekst [Word and Context]. Lviv: Vyshcha shkola, 1980. 183 p. [in Ukrainian].
9. Levytskyi V. V. (2006) Semasiolohiia [Semasiology]. Vinnytsia: Nova knyha, 2006. 527 p. [in Ukrainian].